



Ramiz Göyüş,
Yazıçı-publisist

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı üçün, xüsusilə Azərbaycan poeziyası üçün, çox məhsuldar və poeziya nəhəngləri ilə zəngin bir əsr kimi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə düşmüşdür. Bu əsrin başlanğıcında dünyaya gələn və yaradıcılığa başlayan Hüseyn Cavid, Əhməd Cavad, Hacıkərim Sanılı, Cəfər Cabbarlı, Səməd Vurğun, Mikayıl Müşfiq, Osman Sarıvəlli, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Məmməd Rahim kimi görkəmli və nadir söz ustalarını adlarını Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə əbədi yazmış sənətkarlardır və nə qədər ki, Azərbaycan var, Azərbaycan poeziyası var, onlar da var olacaqdır. Bu söz ustalarının Azərbaycan ədəbiyyatı qarşısındakı ən böyük xidmətlərindən biri də, bütün ideoloji basqı və təsirlərə baxmayaraq yaratdıqları nadir sənət nümunələri ilə yanaşı, həm də özlərindən sonra böyük bir yaradıcı nəslin yetişməsinə vəsile olmaları ilə əlaqətdədir. Məhz adlarını şəkdirdim və çəkmədiyim görkəmli sənət adamlarının təsiri nəticəsində, ötən əsrin ortalarında, əslində yeni bir şairlər nəslini böyük axınla poeziya kəhkəşənımıza parlayan ulduzlar kimi daxil olmağa başladılar. Bu sıradan Bəxtiyar Vahabzadə, Nəbi Xəzri, Qabil, Əliqə Kürçaylı, Cabir Novruz, Xəlil Rza Ulutürk, Nəriman Həsənzadə, Fikrət Qoca kimi şairlər, əsrin ikinci yarısında Azərbaycan poeziyasına əvəsiz töhfələr vermişlər. Heç şübhəsiz həmin dövrdə poeziyamıza böyük vüsətlə daxil olan gənc şairlərdən biri də Hüseyn Hüseynzadə idi. İkinci Dünya Müharibəsi başlayanda cəbhəyə çağırılan və 1942-ci ildən 1946-cı ilə qədər ön cəbhədə döyüşən, Ukraynanın, Polşanın, Çexoslovakiyanın faşist işğalçılarından azad edilməsində fəal iştirak edən Hüseyn Hüseynzadə yaradıcılığa həmin illərdə başlamışdı. Lakin onun böyük ədəbiyyata gəlişi müharibədən sonrakı dövrə təsadüf edir.

**Düşür yadıma hərdən,
Məktəb həyatında mən
Yoluna göz dikərdim
Qəlbim sızlardı hərdən
Sən dərsə gəlməyəndə.**

Nümunə kimi gətirdiyim bu bəndə başlayan "Sən dərsə gəlməyəndə" şeiri, Böyük Səməd Vurğundan xeyir dua alan gənc Hüseynin sənət dünyasına gəlişinin müjdəsi idi

... Hər dəfə Xalq şairi Hüseyn Arifin şeirlərini oxuyanda, eşidəndə, sözlərinə yazılmış mahnıları dinləyəndə, bu mətnlərdəki lirizm insanı heyretə gətirir.

Son dərəcə səmimi duyğularla ifadə olunan Hüseyn Arif yaradıcılığı səmimi olduğu qədər də təbii və lirikdir.

Azərbaycan xalqının mərdlik, zıyalılıq, ağsaqqallıq simvollarından biri olan, şairin yaxın sənət və şəxsi dostu, Xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlı yazırdı: "Hüseyn Arif fitrətən lirik

şairdir. Onun lirik ricətləri, təbiət və insan psixologiyasının təsvirindəki lirizm təsdiq edir ki, bu cəhət şairin yaradıcılığında əsas aparıcı amildir və doğurdanda onun bütün əsərlərinin ruhuna hopmuşdur". Düşünürəm ki, Hüseyn Arif yaradıcılığını bu qədər lakonik və dolğun ifadə etmək üçün İsmayıl müəllimin bu möhtəşəm sözlərindən gözəl ifadə tapmaq çətin olardı. Onun şeirlərini, poemalarını oxuduqca xəyal səni ilkin uşaqlığına, boya başa şatdığı müqəddəs məkanlara, indi səndən çox uzaqlarda yerləşən, əlçatmaz dogma insanlara, çağdaş zamanımızda az qala unudulmuş isti insani münasibətlərə, acılı-şirinli xatirələrə qovuşdurur. İnsanda şirin xatirələr, ulvi hisslər, xoş duyğular oyadır. Düşünürəm ki, Hüseyn Arifin əsərlərindəki lirizm ilk növbədə onun daxili aləmindən, təbiətindən irəli gəlirdi. Bu lirika təkə Hüseyn Arifin şeirlərindən deyil, həm də xarakterindən, davranışından, söz söhbətlərindən, səsinin ahəngindən hiss olunurdu. Hüseyn Arifin könül rübabinin simləri, sazın simləri ilə həmahəng səslənirdi:

**Ötür şirin-şirin xınalı kəklik,
Pozma sevincini, qaya onundur.
Toxunma çəməndə açan lələyə,
Təbiət bəxş edən boya onundur.**

Hüseyn Arifin şeirlərində lirika o qədər güclüdür ki, onları oxuduqca içimizdə bir oxşama, bayatı, mahnı, musiqi oyanır. Sanki şair öz əsərlərini lirik not dəftəri üstündə yazıb. Məhz elə ona görə də Hüseyn Arifin şeirləri müasirləri, məşhur bəstəkarların diqqətindən yayınmamış və onlar ən gözəl mahnılarını Hüseyn Arifin şeirlər üstə kökləmişlər. İndi seve-sevə dinlədiyimiz "Xatırla məni", "Sən mənimlə get", "Şeir deyilmi", "Mən inanmadım", "Qonşu qız", "Könül deyir yaşa hələ", "Dedim dedi" və digər mahnılar xalqımızın mənəvi dünyasına o qədər sirayət edib ki, bu gün həmin mahnılar xalqımızın yaddaşında həm də xalq mahnıları kimi qalır. Aşağıda gətirdiyim nümunə, dediklərimin təsdiqi üçün məcə kifayət edərdi:

**Sonasan, qıymaram gölə,
Göldə soyuq dəyər sənə.
Gül yanında dönmə gülə,
Göldə soyuq dəyər sənə.**

1976-cı ilə - gənc və yeganə oğlu Arifin faciəli vəfatınadək, pozitiv ovqatlı şeirlər yazan Hüseyn Hüseynzadə, həmin faciəli hadisədən sonra soyadını dəyişərək Hüseyn Arif oldu. Elə o gündən də Hüseyn Arif poeziyasına təzadlı ovqat, sevincle kədər in vəhdəti hakim kəsildi. "Aman yetmiş altı, başımda tufan qopardı" deyən, oğul itkisinin dəhşətli ağrı-acılarını, iztirablarını yaşayan Şair, məşhur kaman ustası, Xalq artisti Habil Əliyevə xitabən ağlaya-ağlay deyirdi: "Habil, indiyədək səni dinləyəndə ağlayırdım, indən sonra mən neyləyəm". Həmin iztirablı günlərdə yaşadığı sarsıntıların ovqatı şairin şeirlərinə hopmuşdu və O, bir-birinin ardınca kədərli şeirlər yazırdı. Bu şeirlər şeir deyildi, çırağı sönmüş, dünyası talan olmuş kövrək bir atanın fəryadı, ağsı, laylası idi:

ixtisarla

**Bir övlad tüstüsü çıxdı başımdan,
Göylər göz yaşını yerə sıx dedi.
Ümidim, istəyim gözümdə qaldı,
Könül nəğməsinə yarımçıq dedi...
Hüseyn Arifəm, payım zəhərmiş,
Bu səfər nə yaman ağır, səfərmiş.
Ata balasını necə sevrmiş,
Görüş deməyəni ayrılıq dedi.**

Həmin ağır-acılı günlərdə Arifin faciəli ölümü hamını-bütün Hüseyn-sevənləri yandırır yaxmışdı. Yadımdadır o kədərli günlərdə Qərbi Azərbaycanın Amasiya bölgəsindən olan Nüşabə Qəribova adında bir xanımın Arifin faciəli ölümünə həsr etdiyi bir bənd şeir dillər əzbəri olmuşdu və hamı yana-yana həmin şeir təkrarlayırdı:



**Ölmə, torpaqlara qoymaram səni,
Yerin qollarının arasındadır.
Təbii sularla yumaram səni,
Suyun gözlərimin qarəsındadır.**

Bu bir bənd şeir Hüseyn Arifə çatınca, böyük şairin üstünə bir su səpələnmişdi və həmin xanıma xitabən Hüseyn Arif yazırdı:

**Eşitdim səsinə, hikmət dolu sə,
Yapışdı qolumdan yorğun çağışında.
Oxudum şeirini, odu bir nəfəs
Bahara çevrildi qış, otağışında.**

Bu ağır itkidən özünə gələ bildi Hüseyn Hüseynzadə, özündə güc, taaqət tapıb dözə bildi oğul dərindən.

**Elimin, obamın üzü ağ olsun,
Min kəndə, şəhərə mənə salam var.
Min bir bacı, qardaş tutdu qolumdan,
Min bir əmim, dayım, min bir xalam var
Hüseyn Arifəm qəlbimdə aləm,
Qarşımda atını oynatmasın qəm.
Bir dəfə demişəm, bir də deyirəm,**

Balama oxşayan min bir balam var.- deyərək yaşamağı, yazıb yaratmağı davam etdirsə də, başına gələn müsibəti unuda bilmədi. "Özünü güldürən sözüm, söhbətim, Özümü ağladan qəmim var mənim"-deyərək, ömrünün axırınadək təzadlı şeirlər yazdı...

Hüseyn Arif görüşləri, "turşməzə" söhbətləri, lətifələri, yarıdıcılığı, sərgüzəştləri ilə xalqın yaddaşına köçmüş, xatirələşmiş bir şəxsiyyətdir. O, sözün həqiqi mənasında bir dastan ömrü yaşadı. Bu dastanın coxsaylı qolları var.

Nə qədər ki, Hüseyn Arifi görənlər, onunla ünsiyyətdə olanlar, bir yerdə çalışanlar var, oğul gerek on-

ları toplaya, qələmə ala, xalqın mənəvi sərvətinə çevirə.

Hüseyn Arif yaradıcılığının mövzu əhatəsi çox genişdir. Bu mövzuların içində təbiət təsvirləri, təbiətin əsrarəngiz gözəlliklərinin tərənnümü xüsusi yer tutur.

Və çox maraqlıdır ki, onun təbiət şeirləri insanla vəhdətdə verilir. Onun şeirlərində təbiətlə insanın vəhdəti o qədər təbii verilir ki, sanki təbiətin qoynundasın, onunla canlı ünsiyyətdəsən.

Ən maraqlısı da odur ki, Hüseyn Arif təbiətdə olan gözəllikləri insan da axtarır.

O gözəlliyi də, ülviliyi, zərifliyi də sərtliyi, əyilməzliyi, qururu və vüqarı da təbiətdə görür və insanda axtarır. Düşünürəm, Hüseyn Arifin təbiətə həsr etdiyi şeirlərinin belə canlı və güclü olmasının səbəbi onun fitrətən təbiəti duymasından və bu duyğunu son dərəcə poetik qüdrətlə ifadə etmək qabiliyyətindən irəli gəlirdi.

**Ən böyük anadır təbiət bizə
Ən ulu, ən qədim həyat aşığı,
Ümmanlar səbridir, dağlar vüqarı,
Qayalar alınının sərt qırıqları.**

Hüseyn Arifin təbiətə həsr etdiyi şeirlərini oxuyanda gözlərin önündə təbiət təsvirləri canlanır. Belə anlarda ilk xəyala gələn Azərbaycan rəsamlıq məktəbinin ən görkəmli nümayəndələrindən biri olan məşhur rəngkar Səttar Bəhlulzadə yada düşür. Hər iki ustad sənətkarın yaradıcılıqlarında (elə xarakterlərində də) üzvi bir bağlılıq, bir bənzərlik var. Fərq ondadır ki, Hüseyn Arif sözlərdən mənərə çəkir, Səttar Bəhlulzadə rənglərdən. Anacaq onların yaratdıqlarında əsrarəngiz və lətif bir poeziya var.

Diqqət yetirək:

**Ağ başlı, göy sinəli,
Yaşıl ətkli Kəpəz.
Daş dişli, daş çənəli,
Qaya kürəkli Kəpəz.
Göy göl gözünün yaşı,
Üfüq çatılan qaşı,
Əsrlərin sirdaşı,
Çənli, çisəkli Kəpəz.**

Bu poetik ifadələri oxuduqca düşünürsən ki, sanki Səttar Bəhlulzadə özünün məşhur "Kəpəzin göz yaşları" tablosunu Hüseyn Arifin "Kəpəz" şeirinin təəssüratı altında yaradıb və ya əksinə.

Bu baxımdan Hüseyn Arifin Səttar Bəhlulzadəyə həsr etdiyi şeirdən də nümunə zənnimcə yerinə düşmüş olardı:

**Səni düşünəndə nə iclas, nə zal,
Nə də bir kabinet düşür yadıma,
Səni düşünəndə yüz boya, yüz rəng,
Al-əlvan təbiət düşür yadıma.
Vaxtlımı doğulduq, vaxtsızımı olduq?
Bir də qəm gətirən bu söhbət nədir?
Ana təbiətin əkiz oğluyduq,
Bizim qüdrətimiz təbiətdədir.**

Bu il sevimli söz ustamızın yüz illik yubileyi ölkəmizin hər yerində sevile-sevile qeyd olunur. Yaradıcılığı, şəxsiyyəti və xarakteri bir vəhdət təşkil edən ustad Hüseyn Arif həmişə sevilir, sevilir və seviləcək, xalqımızın yaddaşında həmişə yaşayacaqdır.